

Tarihte Sessizleştirme ve Toplumların Geçmişleriyle Hesaplaşma Zorunluluğu

Prof. Dr. Nüket Örnek Büken
Hacettepe Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Deontoloji-Tıp Etiği ve Tarihi AD
buken@hacettepe.edu.tr

Tarih geçmişi hakkında nesnel bir gerçekliği betimlemeye ancak tarihin neyi görmek istiyorsa ondan ibaret de değildir. Bugünle ilgili kaygılar, geçmişin hangi bölümünü nasıl hatırlayacağımızı veya unuttuğumuzu belirler. Geçmiş hatırlamanın yollarından biri, geçmiş hakkında bilgi toplayıp onun hakkında fikir yürütmekten çok, geçmişle ilgili bilgi üreten bir kültürel kurum olan tarih disiplini. Ulusal kimlikler, ulusal tarih ve tarih disiplini üstüne kuruludur; yani tarih bilgisini üretmek, ulusal kimliğin yaratılması için vazgeçilmez bir önkoşuldur. Dolayısıyla Prasenjit Duara'nın da belirttiği gibi, bir ulusun evrim süreci gibi görünen süreç, aslında bir bastırma ve "öteki"ni kendi içinde eritme yolunda karmaşık bir projedir.

Trouillot'ya göre tarih yazımında sessizleştirme "aktif ve geçişli" bir süreçtir. Bir olgu veya bir birey, tipki susturucuyla susturulmuş bir tabanca gibi susturulur. Sessizlikler tarih üretme sürecine dört kritik aşamada girerler. İlk aşama olgu yaratma aşamasıdır; yani kaynakların oluşturulmasıdır. Kaynaklar, olayları olgulara çeviren ürünler veya nesnelere. Olguların bir araya getirilip arşivlenmesi ise ikinci aşamadır; kaynakların temalara ayrılma sürecinde "alakasız konular" saf dışı edilir. Çoğu zamanda bu alakasız konularla ilgili muhtemel kaynaklar sessizleştirilmenin ilk aşamasında zaten yok edilmişlerdir. Sessizleştirilmenin üçüncü aşamasında olgular yeniden düzenlenir ve anlatılara dönüştürülür. Dördüncü aşama geçmişe dönük anlam yaratma yani tarih metnini yazma aşamasıdır. İşte tüm bu aşamalarda veya en az birinde bilinçli/bilinçsiz gerçekleştirilen görmezden gelme durumu tarihte sessizleştirme sürecini başlatır ve sessizliğin görünür kılınması zaman alıcı ve sancılı bir süreci yeniden başlatır ki bu süreç "geçmişle yüzleşme/hesaplaşma sürecidir"...

Deneyimlerin veya insanların sessizleştirilmesinin nedeni tarihçilerin kötü niyeti değil, Trouillot'un da belirttiği gibi arşiv gücünün en üst noktasıdır; neyin ciddi bir araştırma nesnesi olup olmadığına, dolayısıyla vurgulanması ya da göz ardı edilmesi gerektiğine karar vermesini sağlar.

Türkiye'deki arşivlere bu açıdan baktığımızda, incelediğimiz konuya bağlı olarak bazen farklı şeyler görsük de, ortak görgüler neler olur acaba hiç düşündünüz mü? Adeta araştırmacıda merak uyandırmamak ortak bir çıkarım olabilir mi bu arşivlerle ilgili olarak? Benzerlikler vurgu yapılarak farklılıkların görünmez kılınması kaygısını görmek?

İmparatorluk ile Cumhuriyet dönemleri arasında bazı devamlılıklar veya paralellikler olduğunu savunan araştırmacıların çalışmalarını reformist ve muhalif bir tarihçilik olarak mı anlaşılmalıdır gerçekten? Türk resmi tarihi, ilk dönemlerinden itibaren Osmanlı geleneğini reddetmek üstüne kurgulanmamış mıdır? Bu tarihin en önemli ideoloğu olan Ziya Gökalp ve takipçileri daha çok İslamiyet öncesi Türkçülükle ilgilmiş ve bu dönemle modern Türkiye Cumhuriyeti ideolojisi arasında köprü kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Osmanlı imparatorluğunun son dönemi kötülenmiştir. Aslında yaşananlar çok uluslu ve çok dilli bir imparatorluktan tek ulus tek kültür ideolojisine dayalı ulus devlete geçişin sancılı sürecidir yalnızca ve benzer süreçleri geçiren başka toplumlarda da yaşanmıştır, yaşanmaktadır... Bu dönüşüm sürecinde, iki yapı arasındaki devamlılığı belli noktalarda kıran, katliamlar, tehcirler, nüfus mübadelesi gibi önemli gelişmeler yaşanmış ve bunların sonucunda, toplumun etnik ve sınıfsal yapısı kökten değişmiştir. Araştırmacıların bu geçmişe bakıp pürüzsüz ve kesintisiz bir tarihsel değişim görmek yerine, bu değişimlerin toplumsal sonuçlarını bu sonuçları yaşayan özneler açısından görebilmelerinin önemine dikkat çekmek istiyorum. Bu değerlendirmeleri yaparken çok daha yakın tarihimizle de yüzleşmemiz gerekebilir elbette.

Her insanın geçmişleriyle hesaplaşması kaçınılmaz

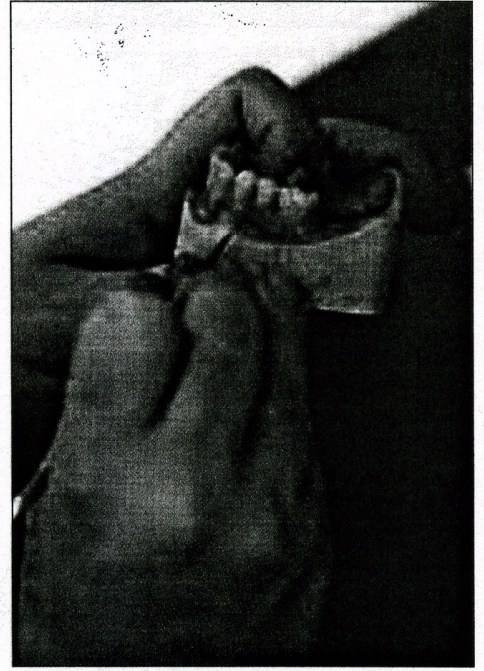
olduğu gibi her ülkede or ya da geç geçmişleriyle hesaplaşacaktır, bu süreç kaçınılmazdır. Travmatik dönemlerle hesaplaşmadan, demokratik bir toplum inşa etmek mümkün değildir. Geçmişle hesaplaşma sürecine geniş bir toplumsal katılım sağlamak, sürecin başarıya ulaşması açısından önemlidir, geçmişle hesaplaşma çok yönlü ve kapsamlı bir süreçtir, travmalarla yüzleşmek için uygun bir dil ve yöntem gerekir, aksi durumda bu süreçte yeni yaralar ve acılar açılabilir; sarsıntılar yaratılabilir. Biri intikam talep edebilir, bir diğeri katıldığı katliamlar üzerine konuşmak istemeyebilir. Hakikatin tüm boyutlarıyla ortaya çıkabilmesi için buna uygun bir iklim yaratmak gerekir. Bilim, edebiyat, film, medya ve sivil topluma bu açıdan önemli bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu alanlardaki çalışmalar bir taraftan hakikati ortaya çıkarırken, diğer taraftan travmaların toplumsal, sosyal, duygusal ve bireysel uzantı ve izlerini irdelerler. Her alanın bu süreçte ayrı bir önemi ve rolü vardır. Kapsamlı bir hesaplaşma süreci için bu alanların katılımları vazgeçilmezdir.

Bu hesaplaşmayı kadınların tarihi üzerinden yaptığımızda; Anadolu yaşamışlığının temel eksenlerinden birini oluşturan göç ile yerinden edilmişlik deneyimine eşlik eden annessizlik hallerini anlayabilmek, kovulmuşluk hüznünü, aşağılanışlıkla bitişik yabancılığı bir küçük kız çocuğunun ellerinden, gözlerinden, zihninden silme isteği çaresizce ya da örneğin kadınların göç deneyimlerini belgeleyen yazılı bilgi kaynaklarının/fotoğrafların arşivlenmemesinin yarattığı boşluğun, düşünme ve anlama halinde yaratılan eksikliğin nasıl giderileceği kaygısı?

Her türlü zorunlu ya da gönüllü yer değiştirme, yer değiştirmeme ve sabitlik esasına göre düzenlenen toplumsal yaşamın öznesi olarak seçilen kadın hayatında bir kırılma yol açar. Bu kırılmayı yani yerinden edilmişlik deneyimini anlamak için yazılı metinlere ve görsel metinlere gereksinim duyulmaz mı? Yerinden edilmişlik yurtların, evlerin ve annelerin kaybına neden oluyor ise annessizliği, evsizliği ve yurtsuzluğu anlamak için kaybin göze, duruşa, giysiye, çarçeveye ve kameraya nasıl girdiği üzerinde düşünmek gerekmez mi? Yurtlarını ve evlerini terke zorlanan ya da evlerinden ve annelerinden ayrı büyümek durumunda kalan kızların "annessizliği" üzerine yani anne-kız ilişkileri üzerine düşünmeden, her türlü örtük anne suçlaması ile baş etmeden, anne nesneleştirilmesi ile karşı karşıya kalınan her durumda suçluluğun tırcemeleri gibi duran fedakâr anne idealine yapışmadan, bir çeşit annessizlikle yüzleşmeden özgülleşme deneyimini nasıl çoğaltacağız?

Özgürleşme deneyimi gelecek zamana gereksinim duyuyor ise şimdinin sorumluluğu mağduriyet söylemlerinin kuşaklar boyu aktarımının döngüsellüğünün kırılması ile bağlantılı değil midir?

Bu döngüsellüğün kırılması insanların ortak hafızasına saklanan kayıplara beden kazandırmak ve ortak hafızadaki kara delikleri gidermekle mümkün olabilir ancak. Çünkü sosyal bilimlerin ve politikanın dili yeterli gelmiyor bunları anlatmaya, anlatılabildiği hikâyeler, buradaki sessizliği ve vazgeçiş bize göstermiyor. Bazen travmalar çok içerlerde, sessizlik içinde yaşanır. Bu, onun yokluğuna işaret değildir, hatta belki de böyle yaşadığı için daha ağır, onarılması daha zordur. En azından düşünmek, her hikâyenin dilini bulmaya çalışmak önemlidir... Bugün değilse ne zaman?

"MESLEĞİMİZ 15 SENE SONRA BİTER"

İstanbul Dış Protez Teknisyenleri Esnaf Odası Başkanı Muharrem Değerli, İstanbul gibi büyük şehirlerde büyük mesleki okullar açılması gerektiğini belirterek "Dünyanın en iyi teknisyenleri bizde ama bilgi birikimimizi öğrencilere veremezsek mesleğimiz 15 sene sonra biter" dedi.

1990'lı yıllarda vergi mükellefi olan ve 2 sene sigortalı olarak bir laboratuarda çalışmış dış teknisyenleri bir kereye mahsus mesleki belge verildiğini anımsatan Değerli, şöyle devam etti: "Daha sonra çıraklık okulu açıldı. Bu vasıtayla katkılık belgesini alanlar oldu. Ama Türkiye'de en iyi dış teknisyenlerinin belgesi yok. Belgesi olan bazı dış teknisyenleri ise yabancı merdiveni olmadığı gibi gerçeklerle çalışma ruhsatı verildi. Sadece 230 laboratuvarın ruhsatı var. Şimdiye kadar belgesiz çalışan ustalarımıza da mesleki belge ve çalışma ruhsatı verilmelidir.

Çıraklık-ustalık okullarına 2008 yılında son verildi, bunun yerine İstanbul'da 24 öğrenci kontenjanlı meslek lisesi var. 2000'e yakın laboratuvarın bulunduğu İstanbul'da en az 500 kişilik kontenjan açılmalıdır.

Meslek Yüksek okullarındaki 2 senelik eğitimle dış teknisyeni olunmaz. Avrupa'da 4 yıllık meslek liselerinin haftanın bir günü teorik eğitim için okula giden öğrenciler, geri kalan 4 günde ise laboratuvarlarda pratik eğitim görüyor. Türkiye'de böyle bir sistem olmalıdır.

Meslek usta-çırak ilişkisiyle yaşıyor. Ustam beni nasıl yetiştirdiyse bende aynı şekilde 100 kişiyi eğitirim. Bilgi birikimimizi onlara veremezsek mesleğimiz en çok 15 sene sonra biter. Çünkü 2 senelik eğitim sonucu bu mesleğin icra edilebilmesi mümkün değil. Bu işte kabiliyet ister. Bu nedenle okullara yetenek sınavıyla öğrenci alınmalıdır."

BİZE YAZIN... BİZE YAZIN...

YAYINLANMASINI İSTEDİĞİNİZ;
HABER VE GÖRÜŞLERİNİZİ
BİZE YAZIN, YAYINLAYALIM...

habermerkezi@sağlığinsesi.com

Prasenjit Duara

